عکس: رویترز

تحلیلی بر یک اتفاق تاریخی که زیربنای رسانه در ایران شد

مروری بر حیات مطبوعات و هیئت منصفه

۱۱۶ سال پیش در ۱۸ بهمن ماه، نخستین قانون مطبوعات به تصویب رسید

محمدهادی جعفرپور
وکیل دادگستری

مقارن با ۱۸ بهمن ۱۲۸۶ اولین قانون حاکم بر مطبوعات به سفارش اصل بیستم قانون اساسی مشروطه تصویب شده است. مصوبه یادشده در حالی انشا شده است که عمر روزنامه‌نگاری در ایران با انتشار اولین روزنامه با عنوان کاغذ اخبار به ۷۲ سال می‌رسید، با وجود نبود مجلس به‌عنوان رکن تقنینی، شخص شاه و مأموران منصوب از سوی او الزامات حکومتی را برای ارباب جراید انشا می‌کردند. اداره مطبوعات داخلی برابر با سال ۱۲۸۰ قمری به دستور ناصرالدین شاه در وزارت علوم تشکیل و هشت سال بعد این رکن حاکمیتی با نام وزارت مطبوعات تغییر کرد. حضور کُنت دومونت فرت ایتالیایی در دربار ناصرالدین شاه موجب می‌شود تا دربار به جنبه جزایی فعالیت مطبوعات و به‌اصطلاح جرائم مطبوعاتی با انشای قانون جزا در سال ۱۲۹۶ قمری توجه ویژه کرده، اولین جرم‌انگاری فعالیت مطبوعاتی به موجب این مقرره انشا می‌شود. جرائمی از قبیل:

انتشار کتاب بر ضد مذهب، دولت و ملت. توهین به پادشاه و اتخاذ رفتاری در مطبوعات در مخالفت با مردم یا اذیت و آزار مردم.

ناصرالدین شاه با ارسال دستوری به کامران میرزا نایب‌السلطنه اعلام می‌دارد: کتابچه قانونی کنت را خواندم که به‌قاعده و درست است، یک، دو فقره را ما کم و زیاد کردیم، وزرا هم امضا کرده‌اند، ملاحظه کرده، چاپ کرده و منتشر کنید و مشغول اجرای آن شوید. نکته درخورتوجه در مصوبه ۵ محرم ۱۳۲۶ (۱۸ بهمن ۱۲۸۶) مفاد مندرج در مقدمه و فصول آن است که به‌نوعی می‌توان یکی از کامل‌ترین مصوبات حاکم بر مطبوعات دانست. قانونی با یک مقدمه، شش فصل و ۵۲ ماده قانونی که به تمام جنبه‌های مرتبط با فعالیت مطبوعات اشاره دارد و از نکات تأمل‌برانگیز این مصوبه ممنوع‌دانستن ممیزی و سانسور است. به موجب این قانون، تنها شرط لازم برای انتشار جراید به تقلید از قانون مطبوعات فرانسه، تسلیم اظهارنامه‌ای به وزارت انطباعات بود تا اینکه هیئت وزیران در ۱۸ شوال ۱۳۳۵ قمری صدور مجوز انتشار مطبوعات را به این هیئت تفویض کرد؛ هیئت وزرای عظام تصویب فرمودند که از این تاریخ اشخاصی که امتیاز روزنامه از وزارت معارف می‌خواهند، باید اجازه آن به تصویب هیئت وزرای عظام برسد.

۱۵ سال پس از تصویب قانون مطبوعات، مجلس چهارم مشروطه دو ماده بر قانون مطبوعات الحاق کرد که موجب تأسیس نهادی تحت عنوان ناظر شرعیات به‌عنوان رکن نظارتی بر مطبوعات راجع به انتشار مطالب مرتبط با شرع و مجازات سرپیچی از این مقرره بود. در همین مقطع زمانی پیرو مفاد اصل ۷۹ متمم قانون اساسی مشروطه که مقرر کرده بود: رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی با حضور هیئت منصفه است، اولین قانون هیئت منصفه در ۲۹ اردیبهشت ۱۳۱۰ در ۱۴ ماده و یک تبصره به تصویب مجلس شورای ملی رسید. این قانون حاوی مقرراتی درباره نحوه حضور هیئت منصفه در دادرسی‌های مطبوعاتی، نحوه انتخاب اعضا و میزان اختیارات هیئت منصفه بود. پس از این قانون مجموعه قوانینی که به قانون مطبوعاتی دکتر مصدق مشهور است، در تاریخ ۱۵ بهمن ۱۳۳۱ تصویب و قانون سابق را نسخ ضمنی کرد.

قانون مطبوعات دکتر مصدق نیز به موجب مصوبه‌ای که کمیته قوانین تصویب‌شده از سوی دکتر مصدق را ملغا اعلام کرد، نسخ شد. سپس در سال ۱۳۳۴ لایحه قانونی مطبوعات با اندکی تغییر در مقایسه با قانون مطبوعات دکتر مصدق تصویب و تا پیش از انقلاب لازم‌الاجرا بود. پس از پیروزی انقلاب با توجه به تحولات اجتماعی - سیاسی جامعه و تغییرات فرهنگی - سیاسی در ایران، مطبوعات نیز دچار تحولات عظیمی شدند که در همین راستا ۲۰ مرداد ۱۳۵۸ لایحه قانونی مطبوعات به تصویب شورای انقلاب رسید.

این قانون که برگرفته از قوانین سابق بود، به خاطر تعیین تکلیف نشدن راجع به شیوه رسیدگی به جرائم مطبوعاتی دارای ایرادی اساسی بود.

اصل ۱۶۸ قانون اساسی که پس از این لایحه قانونی به تصویب رسید، حضور هیئت منصفه در رسیدگی به جرائم مطبوعاتی را الزامی دانست و تفصیل آن را به قوانین عادی واگذار کرد. قانون مطبوعات ۱۳۶۴ با وجود اینکه به تبعیت از قانون اساسی حضور هیئت منصفه در تشریفات رسیدگی به جرائم مطبوعاتی را الزامی می‌دانست، هیچ اشاره‌ای به نحوه انتخاب و شرایط و اختیارات این نهاد مطرح نمی‌کرد.

پیش از تصویب قانون هیئت منصفه در ۲۴ اسفند ۸۲ شرایط و نحوه انتخاب هیئت منصفه در ماده ۳۶ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۷۹ مشخص شده بود.

ماده یادشده شرایط انتخاب هیئت منصفه را به این شرح مقرر می‌کرد: «هر دو سال یک بار در مهر ماه برای تعیین اعضای هیئت منصفه در تهران به دعوت وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و با حضور رئیس کل دادگستری، رئیس شورای شهر، رئیس سازمان تبلیغات و نماینده شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه در سراسر کشور و در مراکز استان به دعوت مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان و با حضور او و رئیس کل دادگستری استان، رئیس شورای شهر مرکز استان، رئیس سازمان تبلیغات و امام جمعه مرکز استان یا نماینده او تشکیل می‌شود».

در تهران ۲۱ نفر و در دیگر استان‌ها ۱۴ نفر از افراد مورد اعتماد پزشکان، مهندسان، نویسندگان، روزنامه‌نگاران، وکلای دادگستری، دبیران و آموزگاران، اصناف کارمندان، کارگران، کشاورزان، هنرمندان و بسیجیان به‌عنوان اعضای هیئت منصفه انتخاب می‌شوند. ماده ۳۷ قانون یادشده راجع به شرایط اعضای هیئت منصفه را به این شرح انشا می‌کرد:

۱- داشتن حداقل ۳۰ سال سن و تأهل، ۲- نداشتن سابقه محکومیت مؤثر کیفری، ۳- اشتهار به امانت، صداقت و حسن شهرت، ۴- صلاحیت علمی و آشنا با مسائل فرهنگی و مطبوعاتی قانون مطبوعات مصوب ۱۳۷۹ با وجود گذشت چندین سال از حیات هیئت منصفه در نظام قضائی ایران در مقایسه با قانون ۱۳۱۰ دارای ایراداتی بود؛ ازجمله اینکه قانون مصوب ۱۳۱۰ یکی از شرایط لازم برای عضویت در هیئت منصفه را نبود استخدام دولتی یا بلدی یا نبود استخدام در ادارات مجلس اعلام کرده بود. وجود همین شرط موجبات استقلال اعضای هیئت منصفه را در حد خود فراهم می‌کرد.

نبود وابستگی اعضای هیئت منصفه به دستگاه‌های دولتی و... مقدمات استقلال اعضا در اتخاذ تصمیم بی‌طرفانه را فراهم می‌آورد که توقع می‌رفت در انشای قانون هیئت منصفه مصوب ۸۲ این شرط و قید برای اعضای هیئت منصفه در کنار رفع دیگر ایرادات وارد بر ماده ۳۸ به بعد قانون مطبوعات ۱۳۷۹ که درباره نحوه حضور و اعلام نظر اعضای هیئت منصفه انشا شده بود، لحاظ می‌شد؛ اما چالش اصلی حاکم بر تأثیر حضور هیئت منصفه بنا به قانون مطبوعات ۱۳۷۹ در ماده ۴۳ دیده می‌شد که راجع به نحوه اظهارنظر اعضای هیئت منصفه و تأثیر اظهارنظر آنان در تصمیم دادرس مقرر می‌کرد:

پس از اعلام ختم رسیدگی بلافاصله اعضای هیئت منصفه به شور پرداخته و نظر کتبی خود را در دو مورد زیر اعلام می‌دارند:

الف) متهم بزهکار است یا خیر؟

ب) در صورت بزهکاری آیا مستحق تخفیف است یا خیر؟

تبصره ۱) پس از اعلام نظر هیئت منصفه دادگاه درباره مجرمیت یا برائت متهم اتخاذ تصمیم کرده و طبق قانون مبادرت به صدور رأی می‌کند.

تبصره ۲) درصورتی‌که تصمیم هیئت منصفه به بزهکاری باشد، دادگاه می‌تواند پس از رسیدگی رأی به برائت صادر کند.

تبصره ۳) درصورتی‌که رأی دادگاه مبنی بر مجرمیت باشد، رأی صادره طبق مقررات قانون قابل تجدید نظرخواهی است. در رسیدگی مرحله تجدید نظر حضور هیئت منصفه لازم نیست.

تبصره ۴) حضور هیئت منصفه در تحقیقات مقدماتی و صدور قرارهای قانونی لازم نیست.

فلسفه وجودی هیئت منصفه در جرائم مطبوعاتی با عنایت به تعریف هیئت منصفه به منزله نماینده افکار عمومی آن است که در جریان رسیدگی به جرائم مطبوعاتی و سیاسی نظر و توقع جامعه درباره جرم ارتکابی و متهم پرونده در جریان دادرسی لحاظ شود. در واقع نظر و رأی هیئت منصفه در یک دید کلی به معنای نظر و رأی کل جامعه است، حال چنانچه نماینده جامعه نظر بر برائت متهم یا مجرمیت او دارد، بدیهی است که دادرس چنین محکمه‌ای مکلف به تبعیت از نظر هیئت یادشده است؛ امری که متأسفانه در نظام قضائی ایران با تدوین و وضع تبصره ۱ ماده ۴۳ نادیده گرفته شده بود و در ماده ۱۳ قانون هیئت منصفه مصوب ۸۲ نیز این نقیصه تکرار شده است.

با این وصف پرسش تأمل‌برانگیز آن است که اگر رأی و نظر هیئت منصفه در تصمیم و رأی دادرس یا هیئت قضائی لحاظ نشود، دلیل وجود و حضور هیئت منصفه چیست؟

این نقصیه در حالی مطرح است که علاوه بر اصل ۱۶۸ قانون اساسی و قانون مطبوعات ۱۳۷۹، قانون جرائم سیاسی مصوب ۹۴ و قانون آیین دادرسی کیفری ۹۲ بر ضرورت حضور هیئت منصفه در رسیدگی به جرائم سیاسی و مطبوعاتی تأکید شده است.

استراتژی تلافی‌جویانه یکسان ایران و آمریکا در خاورمیانه

اردوان امیراصلانی

اخیرا خاورمیانه شاهد حملات ایران به اهداف مختلفی در سوریه، عراق و پاکستان بوده که در تشدید تنش‌های منطقه‌ای بسیار مؤثر واقع شده است. در واقع، به نظر می‌رسد که ایران تصمیم گرفته تا با ضربه‌زدن به عناصری که امنیت کشور را به خطر می‌اندازند، همان استراتژی آمریکا را در پیش بگیرد. در همین راستا، مدت کوتاهی پس از حملات تروریستی علیه ایران در سیستان و بلوچستان و نیز در شهر کرمان به مناسبت یادبود شهادت سردار سلیمانی، تهران با حمله مستقیم به مبدأ تروریست‌های مسبب این حملات واکنش نشان داد. این دو حمله با بیش از صد کشته نتایج بسیار غم‌انگیزی دربر داشت. بنابراین، ایران نمی‌تواند اقدامات تروریستی که مردم بی‌گناه را هدف قرار می‌دهند، بدون پاسخ بگذارد. در این خصوص، ایران دقیقا از نگرش آمریکا پیروی می‌کند که وقتی نیروهایش توسط نیروهای نیابتی مورد حمله قرار می‌گیرند، واکنش مشابهی نشان می‌دهد.

ایران با تقلید از آمریکا به دنبال انتقال این اصل است که هیچ اقدام تهاجمی علیه کشور بدون مجازات نخواهد ماند. در این میان، بین مواضع تهران و واشنگتن همزیستی وجود دارد. از سوی دیگر، آنچه در واکنش ایران نوظهور است، اجرای مستقیم عملیات توسط سپاه پاسداران است، در حالی که در گذشته ایران از طریق نیروهای نیابتی مانند شبه‌نظامیان شیعه عراق یا حزب‌الله مداخله می‌کرد. یادمان باشد آخرین باری که سپاه پاسداران مستقیما وارد عمل شد، روز بعد از ترور سردار سلیمانی در بغداد توسط آمریکایی‌ها بود. در واقع، تهران به همین مناسبت با حمله به پایگاه‌های آمریکایی در عراق واکنش نشان داد.

در نهایت، سومین واقعیت قابل توجه این است که واکنش‌های ایران علیه سرزمین‌های سه کشور مختلف در فاصله یک روز، نه تنها نشان‌دهنده قدرت بیش از حد، بلکه حاکی از اعمال مجازات نیز بوده و این استراتژی دقیقا مشابه استراتژی واشنگتن است.

با توجه به جنگ بین اسرائیل و حماس، این حملات در زمان حساسی انجام شد و در نتیجه باعث افزایش نگرانی‌ها در منطقه شده است. با این حال، تهران از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ پس از موج وحشت اسرائیل و کشتار بیش از ۲۵ هزار نفر از مردم غزه، حزب‌الله را به اندازه سایر نمایندگان شیعه در منطقه تحت کنترل دارد. بنابراین، از نظر تهران حملات اخیر نباید به درگیری اسرائیل و غزه مرتبط باشد و تنها باید در پرتو تمایل ایران برای محافظت از خاک خود در برابر نفوذهای تروریستی تفسیر شود.

هر دو کشور عراق و پاکستان استدلال تهران مبنی بر حمله به هسته‌های تروریستی که ایران را هدف قرار داده بودند، محکوم کرده و به این حملات اعتراض کردند. اما سوریه به دلیل نزدیکی با ایران واکنش خاصی در این خصوص نداشته است. با توجه به اینکه سرویس‌های اطلاعاتی قادر به پیش‌بینی حملات مورد بحث نبودند، حملات ایران همچنین با هدف اطمینان‌دادن به مردم ایران و نشان‌دادن اقتدار دفاعی کشور صورت گرفته است. در آن سوی دیگر، اسرائیل نیز با هدف قراردادن نیروهای ایرانی در سوریه یا اعضای حماس در بیروت، به دنبال بازخرید اعتبار نزد مردم خود پس از وقایع ۷ اکتبر است.

از سوی دیگر، این حملات بهانه‌ای برای تثبیت حضور نظامی و حفظ نیروهای آمریکا در عراق خواهد شد و تهران به هر قیمتی به دنبال اجتناب از آن است.

جدول ۴۷۱۰ • طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- عید بیست‌وهفتم رجب- پوشاننده عیب‌ها و از صفات خداوند ۲- خرید کالا یا خدمت به پایین‌ترین قیمت ممکن- هجران، فراق- رنگ نماد اقیانوسیه در حلقه المپیک ۳- سیم نازک درون لامپ- نژاد مردم پرو ۴- فیلمی کلاسیک به کارگردانی پیترو فرانچیشی و بازی آنتونی کوئین- دشنام‌گو- نهایت آرزو ۵- برهنه- بینایی- وسیله تزریق آمپول ۶- نشانه مصدر جعلی- چشم الکتریکی- ویراستار ۷- هیجان‌انگیز- از بحور شعر فارسی- مخزن سوخت خودرو ۸- ارابه- بدون خطر- نمایشنامه‌ای مشهور از شکسپیر ۹- مقعر- دومین کشور پهناور- سومین فرمانروای خوارزمشاهی ۱۰- مجرم- شهری در استان فارس- یازده ۱۱- آشنا- شبانگاه- ترس و وحشت ۱۲- هنر پرتاب تیر- دریایی باریک میان فرانسه و انگلستان- شهری در ایالت واشنگتن ۱۳- زن زیبا- مدتی که طول می‌کشد تا بیمار بی‌هوش به حال طبیعی برگردد ۱۴- نیتروژن- آبشاری در شهرستان سیاهکل گیلان- کیفر ۱۵- خودروی زیبای ایتالیایی- دعای نماز

عمودی:

۱- تکرار یک حرف- دردناک- آبشار دیدنی شهر علی‌آباد کتول ۲- ریشه- بسیار تند و سریع- چند جزء ۳- تندرستی- بیهوده و بی‌معنی- ضرباهنگ ۴- سنگین- سوره هشتادونهم قرآن- مقتول ۵- استواری- آحاد- میوه تابستانی ۶- ستاره‌ای کم‌نور در دب اکبر- روزه‌گرفتن- اقیانوس کبیر- طرف ۷- شهرستانی در استان سیستان‌وبلوچستان- گوشه‌ای در آواز ابوعطا ۸- ابزار و وسایل- از حکمای قدیم که نامش در قرآن ذکر شده است- احسان ۹- گیاه رنگرزی- شهرستانی در خوزستان ۱۰- مخفف اگر- حمله‌برنده- رود آراز- بی‌سواد ۱۱- همسر حضرت یعقوب(ع)- دعای صبح جمعه- مرکز کهگیلویه‌وبویراحمد ۱۲- تازه و جدید- لابیرنت- زین و برگ اسب ۱۳- تخم کتان- رایانه لوحه‌ای- مشاور ۱۴- وسیله‌ای برای برقراری ارتباط تصویری اینترنتی- واحد اندازه‌گیری انرژی الکتریکی- ضمیر سوم ۱۵- یکی از پنج آواز موسیقی سنتی ایرانی- شهری در استان سیستان‌وبلوچستان- عید ویتنام

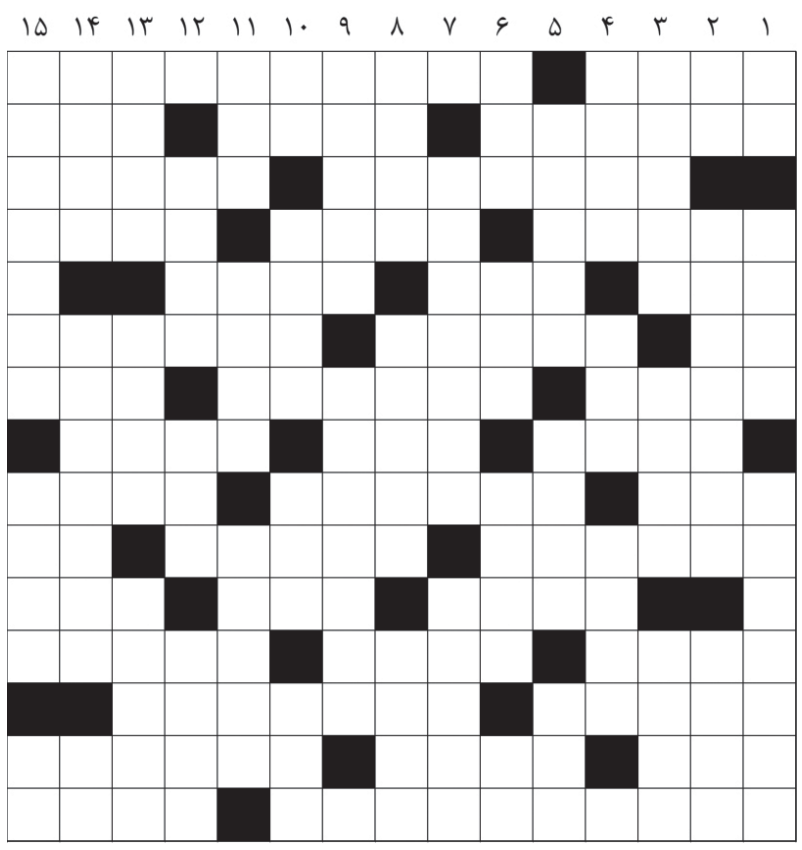

سودوکو سخت ۳۷۰۶

زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه

قانون‌های حل جدول سودوکو:

۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.

۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.

	۶	۸				۲		۱
			۸					
		۳			۲		۸	۶
		۴	۵	۹	۶			
		۱	۴		۸	۶		
			۷	۲	۱	۳		
۳	۷		۶			۵		
					۳			
۱		۶				۸	۴	

حل سودوکو سخت

۸	۴	۳	۶	۲	۷	۹	۵	۱
۹	۶	۱	۵	۴	۳	۲	۷	۸
۷	۵	۲	۹	۸	۱	۶	۳	۴
۱	۳	۹	۴	۵	۶	۷	۸	۲
۴	۸	۷	۳	۱	۲	۵	۶	۹
۵	۲	۶	۷	۹	۸	۴	۱	۳
۲	۱	۵	۸	۶	۹	۳	۴	۷
۶	۷	۸	۲	۳	۴	۱	۹	۵
۳	۹	۴	۱	۷	۵	۸	۲	۶

حل سودوکو ۳۷۰۵

۹	۵	۶	۳	۲	۸	۷	۴	۱
۸	۱	۲	۹	۷	۴	۵	۳	۶
۳	۷	۴	۶	۱	۵	۲	۸	۹
۶	۴	۵	۲	۹	۳	۱	۷	۸
۱	۹	۳	۸	۴	۷	۶	۵	۲
۲	۸	۷	۱	۵	۶	۴	۹	۳
۵	۲	۹	۷	۸	۱	۳	۶	۴
۴	۳	۱	۵	۶	۹	۸	۲	۷
۷	۶	۸	۴	۳	۲	۹	۱	۵

سودوکو ساده ۳۷۰۶

زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه

سودوکو

سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عددهای بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.

	۲					۵	۷	
۱	۵		۴			۲		۳
۹				۵		۶		۸
	۹	۱	۵	۳				
	۸			۶			۳	
				۷	۸	۹	۵	
۲		۵		۴				۹
۴		۳			۵		۲	۷
	۱	۹					۴	

حل جدول ۴۷۰۹

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	م	ا	ر	ش	■	ا	ج	ز	ا	■	س	ن	ک	ا	ل
۲	ح	پ	ی	ب	ا	ل	س	ی	ر	■	ق	ا	ت	ح	ه
۳	ک	■	■	ن	ه	م	ت	■	ل	س	ت	ر	■	م	ی
۴	م	ش	ت	م	ل	■	ج	ا	ن	ی	■	م	ح	د	ب
۵	ه	ک	ر	■	ا	ر	و	■	س	■	س	ر	ک	ا	ر
۶	■	و	ا	س	ک	ا	■	ل	ع	ی	ا	■	ی	س	ر
۷	م	ف	س	د	■	ش	ک	و	ر	■	ی	غ	ل	و	ی
۸	م	ه	■	ی	و	ی	و	■	و	ر	ش	و	■	ل	ش
۹	ک	د	خ	د	ا	■	پ	ر	س	ش	■	غ	م	ز	ه
۱۰	ن	ر	س	■	ر	ب	ن	ا	■	ا	د	ا	ن	ا	■
۱۱	■	ش	ی	پ	و	ر	■	و	ا	د	ی	■	ب	د	ک
۱۲	ب	ک	س	ل	■	ن	د	ر	ت	■	ن	ه	ت	ه	ا
۱۳	ر	و	■	ی	ک	د	ل	■	م	غ	ن	ا	■	■	س
۱۴	ا	ف	س	و	س	■	ج	ه	ا	ن	ا	ف	ر	ی	ن
۱۵	ق	ه	ق	ر	ا	■	و	ا	م	ق	■	ی	ش	م	ی